

**Young J. W. A.* : The teaching of Mathematics in the elementary and the secondary school. (Am. Teachers Series, New-York, Longmans Green & Co. 1907.)

2. *Részletes kérdésekről szóló dolgozatok.*

Albrich K. junior : Die Lehre von der Bewegung fester Körper. (Programm des evang. Gymn. A. B. Nagyszeben. 1902.)

*— *Behandlung der Funktionen im Mittelschulunterricht.* (Programm des evang. Gymnas. A. B. Nagyszeben. 1906.)

Ayné P. : Nouvelles applications des méthodes graphiques aux opérations financières. (Revue générale des Sciences. XV. 1904.)

Benesch R. : Die Differentiation der Exponential- und logarithmischen Function an der Mittelschule. (Zschr. für das Realschulwesen. XXXII. 1907.)

Berdellé Ch. : Propédeutique du calcul. (L'Enseignement mathémat. VI. 1904.)

Bertola G. : L'insegnamento dell' Aritmetica nella scuola elementare (Conferenza). (Mandovi. Tip. cart. vescovile.)

Bettazzi R. : L'application dans l'enseignement de la Mathématique. (L'Ens. math. II. és olaszúl Atti Acad. Lucchese XXX. 1900.)

Blaine R. G. : Quick and easy methods of calculating. A simple explanation of the theory and use of the slide rule, logarithms, etc. (London. Spon. 1898.)

Bleucke Fr. : Die Verbindung des Linearzeichnens mit dem stereometrischen Unterricht auf Untersekunda. (Jahresbericht Oberrealschule Essen. 1901.)

Boyan G. : To reach the Calculus as early as possible. (Math. Gaz. III. 1903.)

Branford B. : Measurement and simple surveying, an experiment in the teaching of Elementary Geometry. (Journal of Education. 1899—1901.)

Burján K. : A középiskolai matematikai oktatás fejlesztési iránya. (Budapest VII. ker. külső főgimn. 1905/6. évi értesítője.)

Bürklen O. : Graphisches Rechnen und graphische Darstellungen im Mathematikunterricht. (Progr. Realgymnasium. Gmünd. 1899.)

Creltier : Le dessin de projection dans l'enseignement secondaire. (L'Ens. math. VI. 1904.)

Davis E. W. : On the teaching of Elementary Geometry. (*Hopkins, Dupuis, Smith és Halsted* műveinek megbeszélése alapján.) (Bull. of the New-York-Math.-Soc. 1893.)

Dr. GOLDZSIHER KÁROLY.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Tolsztoj mint pädagogus.

A nagy orosz próféta korunk legtartalmasabb gondolkodói és legérdekesebb, legkoncentráltabb egyéniségei közé tartozik. Egész gondolatvilágának sarkpontja a modern társadalom erkölcsi ujjászületésének követelése, még pedig az őskeresztyénség alapján. Helyesen jegyezték meg, hogy az ő neokrisztianizmusa metafizikai magvát illetőleg tulajdonképen a buddhista panteizmushoz közeledik. Ethikai főtana: a másokért való élet azonban tisztán evangéliumi és az az erély és lelkesedés, mellyel hirdeti és megvalósítani igyekszik, senkire sem maradhat hatástalan. A kulturának hadat üzen, mert felfogása szerint csak megrontja az emberiséget. Azért az ő ideálja nem a «kiművelt emberfő», hanem a szegény, az egyszerű pór, a muzsik. Ő hozzá kell felvilágosításért fordulni, mert józan esztét, természetszerű magatartását, tiszta erkölcsét, világos itéletét nem mätelyezte meg a kultúra máza. Mint ideális anarchista Tolsztoj minden állami hatalom, törvény, idegen beavatkozás, erőszak és kényszer ellen fordul, amint egész tana tulajdonképen öntudatlan visszahatás a nyomasztó orosz autokrácia ellen. A vázolt vonások Tolsztoj paedagogiai nézeteiben is feltalálhatók, mondhatnók ideális anarchista szellem jellemzi összes paedagogiai törekvéseit.*

Mint fiatal 21 éves földbirtokos 1849-ben a gróf iskolát nyitott parasztjainak, de ez csakhamar megszűnt, mert sem ő nem értette meg a népet, sem a nép őt. Tervével azonban nem hagyott fel: az iskola által emelni a népet. Buzgón olvasgatta a kiváló paedagogusokat, legnagyobb szeretettel persze szellemi rokonát Rousseaüt, kinek hatása félreismerhetetlenül meglátszik Tolsztoj tanain. Majd 1860-ban paedagogiai tanulmányútra határozta el magát, megfordult Berlin, Leipzig, Dresden, Kissingen, Marseille, Gotha, Weimar stb. városokban, személyes ismeretséget kötött Fröbellel és a híres Diesterweg fiával. Útja rendkívül megtermékenyítette fantáziáját és cselekvésre

* Leo N. Tolsztoj: Pädagogische Schriften. Von dem Verfasser genehmigte Ausgabe von Raphael Löwenfeld. Jena. 1907. I. k. 307. I. II. k. 286. I.

készítette akaratát. Miután az egész német paedagogiát lebecsülte, a német rendszertől teljesen elütő új nevelést és új iskolát akart életre hozni. Az ezután következő évek a legtermékenyebbek paedagogiai tevékenysége szempontjából. Elméleti cikkeit a «Jasznája-Polyána» című folyóiratában teszi közzé, itt hangoztatott elveit pedig az általa alapított iskolákban valósította meg. Természetesnek fogjuk találni, hogy szinte kizárólag a népnevelés kérdéseivel foglalkozik, hiszen az ő szeretett népének a java fekszik mindenekfölött a szíven.

Tolsztoj egy sajtóságot ellenmondást konstatál: a nép szomjazik a műveltségre, a kormány és a társadalom pedig mindent elkövet, hogy nevelje és a nép e törekvéseknek mégis minduntalan ellenszegül. Mi ennek az oka? Az, hogy az intéző körök nem ismerik a nép érületét, vágyait és szükségleteit s azért olyanra akarják tanítani, amitől az joggal idegenkedik. Az államtól állított iskolák nem gondoskodnak a nép műveléséről, hanem egy bizonyos módszeren alapuló elavult műveltség terjesztéséről. A mai iskola nem ad feleletet azokra a kérdésekre, melyeket az élet felvet, a mi pl. abból látszik, hogy az olyan pórfiú, aki soha iskolában nem tanult, szellemi erő és praktikus tudás dolgában felülmúlja a megfelelő nevelésben részesült előkelő fiút.

A modern iskola kényszeriskola; főtörvénye a fegyelem, a rend és ezért minden iparkodása hiábavaló. Csakis az az iskola mondható jónak, mely azon alapelvek tudatából fakad, melyek szerint a nép él. Azért a középkori iskola jobban megfelelt hivatásának, inkább nevelt az életnek, mint a mai, melynek a szervezete, módszere olyan, mint a régi iskoláé, holott a műveltség óriásit haladt a könyvnyomtatás feltalálása óta. Ép azért ma az élet sokkal jobban nevel, mint az iskola. Örvendetes jelenség — úgymond — hogy az orosz népnevelésnek nincsen története, hagyománya és így teljes szabadsággal fejlődhetik a nép kívánságai szerint, a modern európai iskolák utánzása ellenben semmi jóra sem vezethetne. A külföldön dívó mindenféle vizsgálat káros és haszontalan, a bizonyítványok («a pecséttel ellátott papírosok») fölöslegesek. Igazi orosz iskolarendszernek magából a népből kell kifejlennie.

A paedagogia egyetlen tárgya a műveltség. A nevelés kényszerű, erőszakos behatása egyik személynek a másikra, míg ellenben a műveltség az emberek szabad viszonya. A nevelés kényszerített, erőszakolt műveltség, mintegy erkölcsi despotizmusra irányuló törekvésnek elvvé való emelése. Jog a nevelésre nem létezik. Nincs jogunk a fiatal nemzedéket arra kényszeríteni, hogy oly ismereteket szerezzen, melyeket később tévedéseknek ismer fel. A kényszer csak akkor volna jogosult, ha abban a tudatban volnánk, hogy az igazság a mienk. Ilyen tudata pedig korunknak nincsen; a paedagogiai elméletek harcban

állanak egymással; egy törekvés vonul végig Platontól Kantig: hogy az iskolát a ránehezedő történeti bilincsektől megszabadítsák. A *pædagogia egyetlen kritériuma a szabadság*. Ma semmiféle iskolafajban sincs meg az igazi szabadság, az egyetemen sem. A hallgató által választott fakultás, már előre meghatározza a tanulmányok körét és irányát is, és a hallgató kénytelen végighallgatni azt, amit a tanár előad és még ha ellenkezik is a meggyőződésével az, amit hall, nem szabad elégedetlenségének nyílt kifejezést adnia. *Az igazi egyetem az volna, ahol az emberek fesztelenül, kölcsönös művelés céljából gyülnének össze és ahol a vita is meg volna engedve*. Ma az egyetem legfeljebb «beamttereket» nevel, de épenséggel nem tekinthető az egész társadalom műveltségét előmozdító intézménynek; legkevésbé pedig a nép szükségleteire gondol. Azok a diákok, akik mégis művelődnek az egyetemen, nem tanáraiknak köszönik, hanem a könyvtáraknak, másokkal való társalgásnak, tapasztalt emberek útbaigazításainak. Egyébként az egyetem nem oly embereket képez, aminőkre az emberiségnek szüksége van, hanem aminőket egy korrumpált társadalom szükségel.

A műveltség szabad és észszerű, a nevelés erőszakos és következkép észszerűtlen. Az iskola a műveltség egy részét közvetíti: tudatos behatás, amelynek azonban szabadnak kell lennie. Azért nyilvános előadások, muzeumok az iskola legjobb példáit nyújtják a nevelés beavatkozása nélkül. Az alsóbb korosztályoknál is ilyféle szabadon képző behatásokat kell létesíteni. *Ha a népiskolák, gimnáziumok és egyetemek majd egyszer lejárják magukat, akkor helyökbe szabad intézmények fognak lépni, a tanulni vágyó nemzedék teljes és tökéletes szabadsága alapján*. Hiába hivatkoznak az emberiség haladására; mert a haladás, tökéletesedés törvénye csak az egyes ember lelkébe van bevéve és csak individualiter hat, de tévesen alkalmazzák az emberiség történelmére, amelyben igazi haladásról nem lehet szó. Amit haladásnak neveznek (könyvnyomatás, telegráf, gőzfelhasználása stb.) csak egyes osztályoknak hajt hasznot, de a nép egyetemére káros, pedig a munkások sorában több az erő és igazságszeretet, mint az előkelő osztályoknál. Az igazság szépség és jóság eszméi és érzelmei pedig függetlenek a fejlődéstől. Így tulajdonképen lehetetlen a gyermeket nevelni abból az egyszerű okból, mert a gyermek a harmonia, igazság, jóság eszményeihez közelebb áll, mint a felnőtt: *az ideál tehát nem előttünk, hanem mögöttünk (a gyermeknél) keresendő*.

Az ismertetett elveket Tolsztoj jásnája-polyánai iskolájában igyekezett életbe léptetni. Ennek főelve a legteljesebb szabadság. Elvetik tehát az európai iskolákban szokásos rendet, a tanítás pontos megkezdését, a rendes ülést és állást (a tanulók oda ülhetnek, a hová nekik tetszik: székre, padra, asztalra, ablakkönyöklőre, esetleg a tanító

hátára is!). Könyvet, füzetet nem hoznak magukkal, mert a házi foglalkozás teljesen ki van zárva. Az iskola ingyenes. A tanítás csak nyáron folyik, áprilistól október közepéig pedig szünetel a tanulóknak (körülbelül 40, három osztályban) a gazdaságban való elfoglaltsága miatt. A tanítás menete teljesen a tanulók kívánalmaihoz alkalmazkodik; az a leghelyesebb módszer, amellyel a tanulók meg vannak elégedve. Miután a nevelés egyetlen alapja a tapasztalás, egyetlen kritériuma pedig a szabadság, a népet kell megkérdezni, hogy mit kell tanítani? A nép pedig elsősorban anyanyelvét, az egyházi szláv nyelvet és a számok törvényeit fogja kívánni, a többi ismeretet pedig szükség esetén fogja megszerezni. Hogyan kell tanítani? Semmi esetre sem kényszerrel, mert ép a természetszerűség és minden kényszer nélküliség a jó tanítás zsinórmértéke. A tanítás nevelő eleme a tanítónak tárgya iránt való szeretetében, lelkes előadásában és a közte és a tanulók között fennálló benső viszonyban rejlik. Meg kell hagyni a népnek azt a szabadságot, hogy akkor és ott állítson iskolákat, amikor és ahol szükségét látja és olyan tanítókat alkalmazzon, aminők neki a legjobban megfelelnek. Olcsóbbá és szabaddá kell tenni az iskolát és berendezését illetőleg is lehetőleg nagy súlyt biztosítani a községnek.

Tolsztoj pædagogiai felfogásának a hiányai szembetűnőek. Egész általánosságban majdnem azt lehetne mondani, hogy ami benne jó, az nem új, ami pedig új, az túlzás. Hogy a főbbeket említsük, ilyen túlzás, hogy az iskola föltétlen szabadságát kívánja, ami anarchiára vezetne; ilyen az, hogy a népre akarja bizni annak megállapítását, hogy mit és hogyan kell tanítani; ilyen túlzás, hogy a nevelésnek mint kényszerű behatásnak tulajdonképen minden formáját kárhóztatja és végül, hogy mindenkinek bölcs belátására akarja bizni, hogy mit és mennyit akar tanulni. De vannak találó észrevételei is, melyek igazsága elől el nem zárkozhatunk. Így hogy a modern iskolák sok történeti terhet czipelnek magukkal a multból, amely terhektől nagyon bajos őket mentesíteni a sok előítélet és konzervatív irányzat miatt; igazsága van, midőn rámutat az egyetemek elavult rendszerére, noha ez nem általános baj; végül, hogy még egyet említsünk: a «szabad tanítás» fontosságának a hangoztatása. Ehhez hozzáveszszük a népe iránt érzett rajongó szeretetét, mely annak képességei túlbecsülésére is készíti, de mindenkép megható, mert nem üres jelszó, hanem benső meggyőződés. Kiemeljük továbbá a gyermeki lélek finom ismeretét, mely iskolájának gyermekeivel folytatott kedves társalgásából tűnik ki (itt helyszűke miatt meg sem érinthettük). Mindezen okoknál fogva Tolstoj fejtegetéseit nem fogjuk érdeklődés és okulás nélkül olvasni.

Dr. Szelényi Ödön.